

Revija za kriminalistiko in kriminologijo

LETTO XIII.

LJUBLJANA 1962

ST. 4

Problemi kriminalitete telesnih poškodb

Dr. Alenka Šelih

Članek je povzetek disertacije z naslovom Kriminaliteta telesnih poškodb na območju občine Slovenska Bistrica, ki jo je avtorica 23. januarja 1963 branila na pravni fakulteti v Ljubljani. Povzetek skuša nakazati predvsem metodologijo dela, podaja nekaj pomembnejših rezultatov in odpira nekatere probleme zlasti na področju preventivnega dela. (Opomba uredništva)

Pretepi in telesne poškodbe so zaradi svoje pogostnosti in trdovratnosti čestokrat predmet razpravljanja na strokovnih sestankih, konferencah in seminarjih organov, ki se ukvarjajo s to problematiko. Monografska obdelava problemov teh kaznivih dejanj, ki bi se omejila na kakšno ožje, regionalno območje, se je zato takorekoč kar ponujala. Za tako analizo smo izbrali območje občine Slovenska Bistrica, ki je dokaj reprezentativno za širše območje, kjer so ta kazniva dejanja posebno problematična, namreč za Štajersko. Pogostnost teh kaznivih dejanj, ne samo na območju te občine, temveč na Štajerskem in v Pomurju sploh, sili k razmišljanju, pri katerem se zastavlja več vprašanj. Predvsem gre za to, čemu je kriminaliteta telesnih poškodb tako problematična prav tu, kje so tiste individualne in miljejske silnice, socio-loški, ekonomski in drugi pogoji, ki vplivajo na njen nastajanje. Z enako ostrino se zastavlja tudi vprašanje, kako je povezan ta družbeni pojav, ta negativni del nadstavbe, s svojimi temelji, s svojo ekonomsko osnovo, ki mu daje njegov živiljenjski utrip in ritem.

To je bilo dvoje vprašanj, za kateri bi morda lahko rekli, da sta študijo spodbudili, s tem pa seveda še zdaleč ni bila izcrpana vrsta problemov, ki so se pokazali ob analizi sami. Glede na dejstvo, da je pogostnost kaznivih dejanj telesnih poškodb regionalno omejena, je bilo treba preizkusiti zlasti, ali je mogoče organizirati in izvesti kakšne posebne preventivne ukrepe in kakšni najbi ti ukrepi bili. Preizkusiti je bilo končno

treba še razširjeno hipotezo, da je poglaviti krivec za to kriminaliteto velika potrošnja alkohola v različnih oblikah.

Iz vsebine poglavitnega problema, ki se je zastavljal, namreč povezanosti kriminalitete telesnih poškodb z drugimi pogoji družbenega življenja, se je podajal v bistvu že način obdelave v najširšem pomenu. Ker smo v študiji želeli pokazati, da obstoji povezava med kriminaliteto telesnih poškodb in drugimi pogoji družbenega življenja, in vsaj nakazati njuno medsebojno odvisnost, je bilo od vsega začetka nujno treba izvesti poleg analize te kriminalitete same tudi analizo ekonomskega in socialnega okolja, v katerem nastaja.

Ekonomska analiza, delana v tej zvezi in za tako specialem namen, postavlja pred tistega, ki jo namerava izvesti, posebne probleme, med katerimi je prvi vprašanje virov. Želeti bi namreč bilo, da bi podatki za tako analizo temeljili na neposrednih, primarnih virih, kjer bi bili lahko prirejeni prav za specialne potrebe in bili usmerjeni na posebno ožje področje ter ga osvetlili. Takšno zbiranje podatkov ni bilo možno predvsem iz dveh razlogov: po eni strani zahteva tako delo mnogo priprav, je zelo zahtevno in dokaj dolgotrajno, po drugi strani pa bi bilo v ta namen treba vložiti precejšnja finančna sredstva. Poskus ekonomske in sociološke analize temelji tedaj na že obstoječih virih. To so bili predvsem že objavljeni podatki statistične službe, poročila posameznih organizacij in komunalnih organov, podatki monografij o tem območju in podatki, ki so jih posredovali nekateri prebivalci, ki so tamkajšnje razmere dobro poznali.

Sledec misli o povezanosti splošnih družbenih razmer in kriminalitete je v študiji prikazana po ekonomski in sociološki analizi problematika telesnih poškodb.

Vprašanje izbire virov in načina zbiranja podatkov je bilo za ta del analize enostavnejše. Bilo je namreč bolj ali manj nujno, da se analiza nasloni na podatke iz sodnih spisov, tistih, ki so bili pravno-močno rešeni v analiziranem obdobju, torej v letih 1957 in 1958. V analizi so zajeti podatki za kazniva dejanja telesnih poškodb in zakonitih določil 2. odst. 142. čl. in 141. čl. kazenskega zakonika. Ta dejanja je obravnavalo glede na stvarno pristojnost deloma okrožno sodišče v Mariboru, deloma pa okrajno sodišče v Slovenski Bistrici.

Ni mogoče trditi, da je bila metodologija študije nekaj povsem novega. Podoben pristop najdemo tudi v nekaterih tujih študijah.¹

Če ocenjujemo način pristopa s teoretičnega stališča, tedaj moramo seči dokaj daleč nazaj — vse tja do nastopa sociološke šole, ki je ob koncu prejšnjega stoletja opozorila na pomembnost okolja v genezi hudo-delstvenosti. Problem okolja in njegovega vpliva je bil odtlej bolj ali manj priznan, različna je bila samo stopnja pomena, ki so mu jo pripisovali posamezni avtorji. Vendar pa se zdi, da obstoji bistvena in kvalitativna razlika med vsebino tega, kar razumejo pod ekonomskimi faktorji ti avtorji, in tem, kar je skušala zajeti analiza. Ekonomski faktorji se pogosto obravnavajo samo izolirano, tako da avtor izloči nekaj tistih, katerih zveza z delinkventnostjo je res očitna. Tako na primer posveča von Hentig v svojem delu »Hudo-delstvo — vzroki in pogoji« posebno pozornost nezaposlenosti in drugim ekonomskim motnjam, kot so inflacija, deflacija itd., ekonomskemu položaju posameznika in podobno.

Nikjer pa ni bilo zaslediti kompleksnega obravnavanja, ki bi imelo za cilj, analizirati povezanost ekonomskega okolja v vsej celovitosti s kriminalitetom. To je tudi razumljivo, saj izhajata taka analiza in tak pristop iz povsem drugačnih filozofskih izhodišč.

Problem, ki ga je študija tudi skušala osvetliti, je bil problem možnosti za posebne preventivne ukrepe. Pri tem ni šlo samo za vprašanje tistih splošnih preventivnih ukrepov, ki jih profesor Bavcon imenuje posredni preventivni ukrepi in misli pri tem predvsem na tako imenovanou socialno asanacijo; pri študiji je šlo tudi za povsem konkretno vprašanje, ali je namreč mogoče, glede na rezultate, ki jih bomo dobili, predvideti kakšne

¹ Tako na primer se ukvarja s širšim socialnim okoljem Rose — Marie de Casabianca v raziskavi o življenjskih razmerah otrok v 9. pariškem okraju »Enfants sans air«, nekaj podatkov o okolju pa najdemo tudi v nekaterih delih, ki jih izdajata profesorja von Weber in Würtenberger iz Bonna v seriji Kriminologische Untersuchungen.

posebne preventivne ukrepe, potrebne prav za to okolje in za to populacijo, in kakšna bi naj bila njihova vsebina.

Študija je tedaj sestavljena iz treh delov: na prvi del, ki obsegajo poskus sociološke in ekonomske analize, je navezan drugi del, ki obravnava kriminalitet telesnih poškodb, iz obeh pa nekako izhaja tretji del, ki se ukvarja z nekaterimi problemi kriminalne politike, zlasti s stališča prevencije.

V začetku ekonomske analize sem skušala najprej opredeliti položaj in mesto občine v splošnem geografskem, zlasti pa gospodarskem pogledu v okviru mariborskega okraja, kjer šteje občina med srednje razvita območja. Že tu se je pokazala posebnost, ki je sicer povsem geografska, ki pa ima pomembne socialne posledice in katere vpliv sega tudi v problematiko analizirane kriminalitete same. Gre za to, da obsegajo občina poleg nižinskega dela še pohorski in pod-pohorski pas, za katerega so značilne velike samotne kmetije. To je hkrati okoliš, kjer je delež kmečkega prebivalstva še najvišji, kulturna raven — kolikor je je bilo mogoče meriti — najnižja in končno okoliš, kjer raste hibridna trta poselje pogosto. To vse so pogoji, ki nujno vplivajo na to, kako se oblikuje človekova mentaliteta in vplivajo zlasti tudi na možnosti in omejitve tega oblikovanja samega.

Značilnosti prebivalcev tega območja so prišle bolj jasno do izraza ob analizi strukture prebivalstva. Ta je pokazala kot eno poglaviti značilnosti, ki je pogojena z rastjo in razvojem industrije, rast in večanje nekmečkega prebivalstva. Kmečko in nekmečko prebivalstvo sta v razmerju približno 42 : 58 (po podatkih popisa iz leta 1953), v razmerju torej, ki se močno razlikuje od predvojnega. Razvoj industrije, ki je na eni strani nedvomno povečal gospodarsko moč občine in izboljšal življenjski položaj marsikateremu bivšemu dinarju ali huberju, pa je imel tudi nekaj slabih posledic. Zaradi izredne dinamičnosti družbeno-ekonomskega procesov, zlasti zaradi pospešene industrializacije in z njo povezane urbanizacije, so začele razpadati prejšnje vaške skupnosti oziroma točneje povedano, so sredi popolnega preobražanja. To pomeni za prebivalca, ki je bil dotedaj omejen na ozko obzorje svoje vasi, da se mora priključiti drugi, navadno širši skupini, prevzeti mora nove navade, nova gledanja — to pa ne gre vedno brez konfliktov. K temu je treba dодati še, da se ob industrializaciji ni vedno posvečala dovolj velika pozornost stanovanjski izgradnji, zaradi česar so ostale osnovne življenjske razmere mnogih delavcev neurejene, kar je imelo dovolj pogosto za posledico napetosti, prepire in tudi telesne poškodbe. Poleg

tega se je zaradi tega ustvaril sloj polproletarcev, ki delajo v tovarni in žive na kmetijah in pri katerih je verjetno prelom med patriarhalno kmečko miselnostjo ter novo vsebino medsebojnih odnosov najbolj občuten.

Želeč zajeti ekonomske kategorije, ki oblikujejo zunanjo in notranjo podobo občine, se študija nato ukvarja z obema osnovnima dejavnostima gospodarstva — z industrijo in krnetijstvom, verjetno najširšima ekonomskema kategorijama, ki moreta posredno in zaradi nasprotij, ki iz njiju samih izhajajo, vplivati — in ultima linea — na obstoj in genezo takih negativnih družbenih pojavov, kot je kriminaliteta. Pri tem ne more in tudi ne sme iti za poenostavljenje in neposredno zvezo med materialnimi pogoji družbenega življenja in kriminalitetu, kot skuša to prikazati na primer Hurwitz v svoji Kriminologiji.² Gre, nasprotno, za čim bolj kompleksno in vsestransko osvetlitev ter ugotovitev zvez med dvema različnima, a soodvisnima poloma družbene realnosti. Pri tem tedaj ne moremo govoriti o neki monodimenzionalni povezavi, temveč o izrazito multidimenzionalni odvisnosti, kjer kažejo, kot pravi dr. Milutinović,³ poleg splošnih pogojev svoj pomen tudi individualni vplivi, ki so v bolj neposrednem odnosu do kriminalitete same.

Iskanje takih zvez je po eni strani na tem področju bolj ali manj novo in zato metodološko neizdelano, po drugi strani pa ni pravnič enostavno. V študiji se je ravno tu, morda bolj kot drugje pokazalo, da bi bilo mogoče dobiti iz neposrednih virov, iskanih in prirejenih posebej v ta namen, več odgovorov. Med temi, ki smo jih dobili, pa je najbrž najbolj značilen vpliv precej intenzivne industrializacije na mentaliteto ljudi. Število v industriji zaposlenega prebivalstva se je močno povečalo, vendar to še zdaleč niso ljudje, ki bi obenem z zaposlitvijo v industriji spremeniли vse svoje navade in svojo, za kmečko populacijo značilno patriarhalno miselnost. Že samo dejstvo, da se je za večino teh ljudi bistveno spremenil način življenja, je imelo za posledico različne, povsem individualne probleme. Če pa to povežemo še z dvema ekonomska momentoma — neurejenost splošnih življenjskih in zlasti stanovanjskih problemov —, vidimo, da je mogla tudi industrializacija povzročiti nove konfliktne situacije.

Problemi kmetijstva so se pokazali kot zelo raznoliki in tudi bolj pereči. Tista problematika namreč, ki kliče po široki preventivni akciji, po posredni prevenciji, se je poti-

² Prim. Hurwitz, Criminology, str. 224 in nasl., London 1952

³ Prim. Milutinović, Kriminalitet kao društvena pojava, str. 92, Beograd 1957

kazala za precej akutno. V pojasnilo naj navedem samo dejstvo, da je kmetijstvo zapošlovalo približno polovico vsega gospodarsko aktivnega prebivalstva in dajalo hrati le okrog 12 % vsega družbenega bruto produkta. K temu je treba še dodati močno razdrobljenost posesti — 64 % vseh gospodarstev meri od 0—3 ha in obsega 13,6 % površine, ki je v rokah zasebnih kmečkih proizvajalcev. Med njimi je mnogo takih, ki smo jih imenovali poloproletarce, ljudi, ki stoje med starim in novim in jih pogosto ravno to dovaja v dileme. Druga značilnost kmetijstva, ki je pomembna za raziskavo, so velike gorske samine, kjer daje življenje ljudem poseben pečat.

Končno moramo omeniti med ekonomskemi faktorji tistega, katerega povezanost s socialno patologijo sploh in kriminalitetu posebej so poudarjali vedno in povsod. Gre za vprašanje razvoja vinogradništva in z njim povezanega pojava alkoholizma. Na to povezanost je v svoji Kriminalni sociologiji opozoril že Ferri,⁴ ko je dejal, da zmanjšuje trtna plesen in trtna uš število pretegov in telesnih poškodb v Franciji bolj uspešno kot kakršenkoli zakon, pa naj bi bil še tako strogo. Ta trditev je najbrž precej enostranska, vendar pa izraža še danes živo resnico, da je alkoholizem v vinorodnih okoliših praviloma večji problem in da so telesne poškodbe v takih okoliših po navadi pogostnejše. Rezultati te študije so pokazali poleg znanega dejstva, da je vinogradništvo v občini precej razvito, predvsem to, da je velik del trt samorodnic (2000 : 1170 milijonov trt). To pa ima za posledico dejstvo, da se vse nekvalitetno vino potroši doma. Zato skuša študija kot eno izmed hipotez preizkusiti vedno zatrjevanje, a še nedokazano trditev, da je poglaviti vzrok analizirane delinkvence alkohol. Tudi rezultati naše študije niso mogli tega z gotovostjo dokazati: vinjenih storilcev telesnih poškodb je bilo le okrog ene polovice.

S tem prehaja študija v bistvu že na tisti del analize, ki se ukvarja s tako imenovano »statistique morale« ter obsega socialne in kulturne razmere, pa tudi nekatere pojave družbenega nereda na določenem območju.

Metodološko skuša študija preiti od vseh ekonomskih kategorij k družbenim in med njimi posebej k negativnim manifestacijam družbene zavesti. Zdi se, da je tak način edino možen, če želimo nakazati zveze med kriminalitetom in drugimi družbenimi pojavimi ter ostalimi pogoji družbenega življenja. Drugo je seveda vprašanje izbire posameznih manifestacij, ki naj bi označevala ta pojav kot celoto. V analizi so obdelani nataliteta, mor-

⁴ nav. po Pinatel, Alkoholizam i kriminalitet, Izbor članaka 1959/1, str. 43

taliteta in obolenja, rast in emigracija prebivalstva, stopnja izobrazbe in družbeno politične razmere. Med rezultati bi veljalo podariti zlasti visok delež nezakonskih otrok (LRS 10,9 %, občina Slovenska Bistrica 17,3 %) in nizko kulturno raven prebivalstva, predvsem v pohorskem pasu. Zlasti slednje je tudi posledica nekaterih čisto objektivnih pogojev in je hkrati tudi eden izmed vzrokov pojava, ki nas predvsem zanima, namreč kriminalitete.

Način obdelave materije je zahteval, da posvetimo posebno pozornost zlasti nekaterim oblikam družbenega nereda, pri čemer so všetki civilnopravni spori, socialna problematika, samomori, alkoholizem, prekrški in kriminaliteta. Pri pristopu k tej materiji se je zastavljal problem, ali naj se analiza omeji samo na obe klasični oblike družbeno patoloških pojavov, ali pa naj skuša seči globlje. Če gledamo na problem s kriminološkega stališča, s stališča torej, ki gleda na kriminaliteto skozi prizmo družbenih razmerij, tedaj je najbrž nujno, da se problem zastavi širše, kar sem tudi skušala doseči. Ob tem delu pa so se ponekod pokazale večje težave pri zbiranju podatkov, kar velja predvsem za probleme alkoholizma. Z našimi podatki je bilo mogoče ugotoviti količino alkoholnih pijač, ki jo popije povprečno nad 20 let star prebivalec območja, ni pa bilo mogoče ugotoviti števila alkoholikov, ki bi se zdravili. Ni dvoma, da bi nam tudi to ne povedalo vse resnice, ker se taki božniki zatekajo k zdravniku le v skrajni sili, in ne bi bili s tem zajeti tisti, ki jim je pitje le razvada. Pač pa smo iz razširjenosti uživanja alkoholnih pijač lahko sklepali na veliko toleranco tega pojava v analiziranem okolju.

Končno so v študiji med pojavi družbenega nereda s posebno pozornostjo obdelani problemi prekrškov in kriminalitete. Pri kriminaliteti smo skušali oceniti ta pojav v celoti, in to v odnosu do mariborskega okraja in do republike, poleg tega pa skuša analiza označiti njeno posebno problematiko, zlasti kazniva dejanja zoper življenje in telo, kategorijo povratnikov in višino kazni. Kriminaliteta se je glede števila obsojenih in povratnikov v občini pokazala bolj problematična kot v vsej Sloveniji; v nasprotnu s tem pa je kaznovalna politika blažja. V strukturi kriminalitete so se pokazale precejšnje razlike v občini pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo in pri premoženskih delikth; ta kazniva dejanja skupaj zajemajo skoraj dve tretjini vseh kaznivih dejanj, vsaka skupina zase po eno tretjino. Pri telesnih poškodbah ta delež precej presega republiško povprečje in tako opozarja nase. Z ugotovitvijo o posebni problematičnosti prav kaznivih dejanj

zoper življenje in telo, ki jih pretežno tvoijo telesne poškodbe, pa prehaja študija v drugi del, posvečen analizi teh kaznivih dejjanj in njihovih storilcev.

Pri tem so osvetljene posamezne kategorije v deliktni situaciji in po njej, in to poleg kaznivega dejanja in storilca tudi oškodovanec ter razmerje med njim in storilcem, kazenske sankcije in problemi kaznovalne politike, končno pa še neobsodilne zadeve. V tej zvezi je do neke mere novo obravnavanje oškodovanca in njegovega razmerja do storilca, torej obravnavanje, ki skuša ocenjevati problematiko z viktimološkega vidika. Takšno obravnavanje je še dokaj novo, izhaja pa s stališča, da je delež oškodovanca oziroma žrtve v genezi kaznivega dejanja tudi pomemben in da gre v bistvu za razmerje subjekt-objekt. Gotovo je, da je oškodovančev delež posebno pomemben pri takem kaznivem dejanju, kot so telesne poškodbe, za katero Sutherland med drugim pravi, da so najbolj personalizirani delikti in je tedaj zlasti razmerje med storilcem in oškodovancem bistveno važno. Zato mislim, da je viktimološko obravnavanje pri tej študiji po svojem bistvu upravičeno; ker pa gre za aspekt, ki je teoretično sicer že bolj ali manj izdelan, nima pa še razvitetih posebnih raziskovalnih metod, je seveda način obdelave sam še neizdelan in se zastavlja kot poseben problem.

Kriminaliteta, ki je v študiji obdelana, zajema kazniva dejanja tako imenovane kvalificirane lahke telesne poškodbe in kazniva dejanja huđe telesne poškodbe. Razmerje med obema vrstama v analizirani skupini je 62 % : 36 %; če pa upoštevamo še navadne lahke telesne poškodbe, ki niso posebej analizirane, pa celo 85 % : 15 %. Iz tega razmerja in iz nekaterih drugih ugotovitev, zlasti da se delikti izvršujejo na javnih krajih in v gostilnah (ena tretjina), da se kopijo ob koncu tedna (več kot ena polovica), da so v četrtni primerov izvršeni z nožem, da so storilci razmeroma mladi (skoraj polovica je starih od 18 do 30 let), da je motiv storilcev v 53 % kratkotrajna jeza, bi morda lahko sklepali, da obstoji na analiziranem ožjem območju, kjer smo med podatki ekonomske oziroma sociološke analize ugotovili nizko življenjsko in kulturno raven predvsem kmeta, posebno problematiko ljudi s samotnih kmetij, konflikte, ki izvirajo iz nerešenih življenjskih razmer zlasti mlajših delavcev, velik delež nezakonskih otrok, velik delež samomorov in toleranco alkoholizma, da obstoji torej na tem območju poseben kult fizične sile. To svojo ugotovitev smo skušali navezati na ugotovitve Wolfganga in Ferracuttija, ki razlagata določeno kriminalitetu ubojev v Filadelfiji s tem,

kar imenujeta podkulturo nasilja.⁵ Pri tem izhajata iz problema konflikta norm in ugotavlja, da tak konflikt »... predpostavlja, da obstoji v dani kulti določen del, katerega sistem vrednot je antiteza, ali pa v nasprotju z drugim, manjšim delom iste kulture.« Ne da bi se spuščali v problematiko te podkulture, menimo, da bi moglo imeti tako vrednotenje nasilja pomembne posledice glede nalog, vsebine in obsega prevencije. Kot prva kategorija je analizirano v sklopu analize kriminalitete kaznivo dejanje, in sicer po naslednjih vidikih: vrste telesnih poškodb glede na težo, zunanje okoliščine — čas, kraj, način in sredstvo storitve — ter druge okoliščine. Med vrstami telesnih poškodb so najštevilnejše vbodnine (26 %), pri čemer se je pokazalo že tudi pogosto uporabljeno sredstvo — nož. Zdi se, da moramo dodati, da se nož očitno ocenjuje kot nekakšna materializacija možnosti in odločnosti. Mogoče ni pretirano, če trdimo, da je nošenje noža do neke mere tudi izraz tistega posebnega vrednotenja nasilja, ki sem ga že skušala obrazložiti.

S krajem storitve se je izrazito povezovala vinjenost storilcev (100 % v gostilni, 45 % na javnem kraju, 25 % na oškodovančevem, oziroma storilčevem domu). Vprašanje časa storitve kaznivega dejanja smo analizirali z več vidikov. Predvsem je šlo za razporeditev kaznivih dejanj v letu, kjer se je analizirana populacija razporedila tako, da je dosegla svoj modus poleti oziroma jeseni, poleg tega pa še februarja, kar bi morda lahko obrazložili s pustnimi običaji.

Naslednja razporeditev, ki je pomembna v zvezi s časom, je razporeditev po dnevih v tednu, ki je izrazito socialne narave in seveda ozko povezana s potrošnjo alkohola. Zveza med vinjenostjo in storitvijo kaznivega dejanja ob koncu tedna se je pokazala tudi kot statistično značilna (61 % dejanj je storjenih ob koncu tedna, med njimi 59 % v vinjenosti, v ostalih dnevih 37 % vinjenih storilcev).

Od analize dejanja prehaja študija k analizi storilcev. Pri tem so analizirane njihove osebne lastnosti (starost, spol), poklic in zaposlitev, že prejšnja kaznovanost, vinjenost, motivi in povod. Podatki so bili zlasti pri nekaterih izmed teh okoliščin pomanjkljivi. To velja predvsem za motiviko storilcev, deloma pa tudi za vinjenost. O storilčevem motivu, tem njegovem notranjem gibalu, namreč sodni spisi, ki so služili za vir, pogosto molče. Podobno je tudi z vinjenostjo, ki se sicer

⁵ Prim. Wolfgang — Ferracutti, Podkultura nasilja — interpretativna analiza ubojev, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, I. 1961, št. 2, str. 110

omenja, a temelji vendarle samo na oceni in ne predstavlja objektivnih ugotovitev.

Med okoliščinami na strani storilca smo skušali najprej ugotoviti starostno porazdelitev. Glede starostne krivulje kriminalitete se vobče šteje, da s starostjo upada in da je najvišja nekako med 20. in 30. letom. Tudi porazdelitev storilcev telesnih poškodb bolj ali manj potrjuje to dejstvo, vendar s pridržkom, da začne ta krivulja občutno padati šele pozneje. Ob primerjavi med storilci analizirane skupine in kazenskopravno odgovorno populacijo občine Slovenska Bistrica se je pokazalo, da je delež skupine od 25. do 44. leta v delinkventni skupini za 23,9 % večji kot v vsej populaciji in znese kar 58,2 %.

Naslednja okoliščina, ki smo jo želeli analizirati, je spol storilca. O nasilnih deliktih se zatrjuje, da je to predvsem kriminaliteta moških in naši podatki so to v celoti potrdili. Delež žensk je znašal samo 14 %, medtem ko jih je bilo leta 1953 v vsej populaciji okraja Maribor 53 %.

Posebni problemi so se pojavili pri analizi poklicev. Težave so nastale že pri zbiranju podatkov, ker so se sodni spisi večkrat zadovoljili z oznako, ki je bila zelo splošna. Tudi sistematika poklicev se tako spreminja, da primerjave niso možne. Rezultati so pokazali, da prihaja največ storilcev iz vrst kmetov in nekvalificiranih delavcev, seveda pa sta to tisti skupini, ki sta med prebivalstvom najbolj številni. Poleg poklica smo skušali oceniti tudi delež različnih zaposlitev v delinkventni skupini. Pri tem se je pokazalo, da je skupina delavcev v delinkventni skupini znatno večja kot v vsej gospodarsko aktivni populaciji občine Slovenska Bistrica, skupina samostojnih pa manjša.

Posebej je analizirano tudi vprašanje že prejšnje kaznovanosti storilcev. Povratništvo se danes zastavlja kot poglavitni ali vsaj eden poglavitnih problemov kriminalitete in borbe proti njej. Poseben problem lahko predstavlja v okolju, ki storilca zaradi kaznivih dejanj telesnih poškodb moralno ne obsoja ali vsaj ne v posebni meri in se zato pogosto dogaja, da je tak storilec ali povratnik celo nekakšen junak. Zato smo menili, da je poleg splošne stopnje povratništva, ki znaša v analizirani skupini 24 % (LRS — kazniva dejanja zoper življenje in telo, 1953—1960: 19 %), važna zlasti istovrstna poprejšnja kaznovanost; takih storilcev pa je bilo med 22 povratniki kar 10.

Pomen vinjenosti in tudi probleme, ki so povezani z alkoholiziranjem pri kriminaliteti telesnih poškodb, smo že omenili. Rezultati analize so pokazali naslednje: vinjenih storilcev je bila skoraj polovica; med njimi

jih je bila velika večina starih od 20 do 40 let. Značilno je, da so povzročali predvsem hujše vrste telesnih poškodb (vbovnine, zlome, raztrganine), medtem ko se pri nevinjenih storilcih razmerje prevesi v korist lažjih oblik. Za značilno se je pokazala tudi zveza med vinjenostjo in plačilnimi dnevi. Kot vidimo, se je alkoholiziranost res pokazala v precejšnji meri problematična. Vendar bi le težko rekli, zlasti če upoštevamo še ugotovitve o motivih in trditev o posebnem vrednotenju nasilja, da bi bil alkoholizem prevladujoči vzrok analizirane delinkvence.

Med osebnimi okoliščinami storilca analizira študija še motiviko. Tu gre za notranja gibalna ljudi, za katerih nadrobno analizo bi bilo po eni strani potreбno posebno psihološko znanje, po drugi strani pa so tudi podatki v sodnih spisih v tem pogledu dokaj skromni. V analizirani skupini so se pokazali kot najmočnejše zastopani kratkotrajna jeza in razburjenost, dolgotrajen nesporazum in maščevanje. Prvi med njimi je bil najpogostnejši in se je značilno povezoval z vinjenostjo. Tako motiviranih storilcev, ki so bili ob izvršitvi dejanja vinjeni, je bilo 37 %.

Naslednje poglavje študije se ukvarja s problemi oškodovanca, torej z viktimološko analizo, katere problematiko smo že omenili. Oškodovanci so obdelani po istih vidikih kot storilci. Pri starostni razporeditvi se je pokazala večja enakomernost v porazdelitvi oškodovancev. Značilne razlike so se pokazale pri spolu, kjer so moški izvrševali kazniva dejanja proti moškim oškodovancem, kar pa za ženske ne velja. Pri poklicih nas je zanimalo zlasti, ali obstoje kakšne zveze med istimi poklicnimi skupinami pri storilcih in oškodovanch. Pri tem smo izhajali seveda iz domneve, da prihajajo najpogosteje v stik predvsem s ljudje iz podobnega socialnega okolja. Ta povezanost se je pokazala pri kvalificiranih in nekvalificiranih delavcih (ena polovica), pa tudi pri kmetovalcih (ena tretjina) in osebah z lastnimi dohodki oziroma vzdrževanih osebah (ena tretjina). Pri vrstah zaposlitve se je ta zveznost pokazala predvsem pri delavcih. Z viktimološkega vidika se nam je zdel zelo zanimiv zlasti podatek o vinjenosti oškodovancev. Nekatere druge monografije s tega področja so odkrile precejšen vpliv oškodovančeve alkoholiziranosti v genezi delikta. V analizirani populaciji je znašal delež vinjenih oškodovancev 35 %, hkrati pa obstoje tudi značilne zveze med vinjenostjo storilca in oškodovanca oziroma med njuno treznostjo. Glede na storilčeve motive pa se je pokazalo, da so storilci, katerih motiv je bil kratkotrajna jeza in razburjenost, izvrševali kazniva dejanja zoper vinjene oškodovance v mnogo večji meri kot drugače motivirani storilci.

Problem, ki je z viktimološkega stališča — zlasti če gre za tako osebna kazniva dejanja, kot so telesne poškodbe — pomemben, je razmerje med oškodovancem in storilcem pred storitvijo kaznivega dejanja. Telesne poškodbe so poleg ubojev tisti delikti, kjer je to razmerje bolj ali manj očitno in pogosto lahko bistveno oblikuje in vpliva na storilčev motiv, na oškodovančovo vedenje in s tem obojim na storitev kaznivega dejanja. V analizirani skupini je bilo razmerje med storilcem in oškodovancem pred kaznivim dejanjem indiferentno ali prijateljsko v skoraj polovici primerov, sicer pa sovražno. Takšno razmerje govori v prid domnevi, da prihaja do nasilnih obračunov med posamezniki tudi takrat, ko med njimi ni sovražnega razmerja, to pa tudi zato, ker obstoji na analiziranem področju posebno vrednotenje fižične sile, na kar smo skušali že opozoriti.

Zadnje poglavje, ki se ukvarja z ožjo analizo delinkvence telesnih poškodb, razčlenjuje kazenskopravne sankcije skupaj s problemi kaznovalne politike. Želeli bi samo na kratko nanizati nekaj dobljenih rezultatov in ob tem odpreti nekaj problemov kaznovalne politike, ki se ob njih kažejo. Pri višini izrečenih kazni se je pokazalo, da je bilo izrečenih 92 % vseh prostostnih kazni do višine šest mesecev, torej za dobo, ki se v literaturi bolj ali manj enotno označuje kot doba kratkotrajnih prostostnih kazni, za katere se nasploh zatrjuje, da je njihova vrednost glede na izvrševanje tretmana in glede na negativne posledice, ki jih lahko imajo za obsojenca, zelo sporna. Pri teh kaznih je vrednost specialne prevencije verjetno prav majhna; v okolju, kakršno je analizirano, pa tudi generalnopreventivni učinek takih kazni ne more mnogo pomeniti. Tendenčna sodišč, da izrekajo kratkotrajne kazni, ni značilna samo za analizirano občino in analizirane delikte, marveč se kaže pri vseh kaznivih dejanjih v vsej Sloveniji. Problematičnost take tendenčnosti pa je najbrž na območju, ki ga obravnavam, posebno velika. Naslednja okoliščina, ki je pomembna za oceno kaznovalne politike, je obravnavanje in kaznovanje povratnikov. Rezultati preiskave niso pokazali, da bi sodišča različno obravnavala že kaznovane storilce in dotlej nekaznovane. Tudi zoper povratnike so izrekala zlasti kratkotrajne prostostne kazni. Poprejšnja kaznovanost tudi ni bistveno vplivala na uporabo inštituta pogojne ob sodbe, ki se je uporabljal zoper že prej kaznovane oziroma nekaznovane storilce tako, da ni bilo mogoče ugotoviti značilnih razlik. Dve okoliščini pa sta vplivali na sodišča pri izrekanju kazni: to sta storilčeva vinjenost in motiv kratkotrajne jeze in razburjenosti. Pri tem ne gre prezreti, da so dejanja alkoholi-

kov sicer hujša, vendar kažeta obe okoliščini, da je tudi sodišče izhajalo iz hipoteze, ki je služila kot eno izmed izhodišč tudi naši študiji, da je namreč alkoholizem poglavitni vzrok analizirane kriminalitete.

Tretji element, ki je pomemben regulator kaznovalne politike, je pogojna obsodba. Značilno je, da sta na ta inštitut, ki naj bi se po zakonodajalčevi intenciji izrekel zlasti glede na storilčeve osebnosti, vplivali — po naših rezultatih — bistveno samo dve objektivni okoliščini: vrsta kazni in teža kaznivega dejanja glede na pravno kvalifikacijo. To kaže, da so se pogojne kazni izrekale bolj ali manj pavšalno, brez zadostnega upoštevanja individualnih posebnosti.

Ti trije momenti — kratkotrajne kazni, neupoštevanje prejšnje kaznovanosti in pavšalna uporaba pogojne obsodbe — dajejo sluttiti, da problemi kaznovalne politike niso povsem ustrezno rešeni. Takšna kaznovalna politika najbrž ne more imeti v okolju, kakršno je analizirano, posebnih uspehov, ker ne zadeva bistva. Če naj se uresniči načelo, da je treba čim bolj razviti prevencijo in da mora biti bistvo represije tretman, tedaj je treba kaznovalno politiko usmeriti širše. Vsebine tretmana najbrž ni mogoče uresničiti v okviru kratkotrajnih prostostnih kazni; pogojna obsodba, danes v bistvu pasivna, pa tudi ne more biti sredstvo, ki bi moglo uresničiti idejo resocializacije pri takoj velikem številu storilcev, za kakršno se jo uporablja.

Mislim, da postajajo ob takem gledanju okviri kaznovalne politike same mnogo preozki in da gre za probleme, ki jih je treba reševati in analizirati s stališča preventive in preventivnega dela. Represija ne more glede na svoja sredstva in možnosti obseči širše, družbene problematike kriminalitete in zato v borbi zoper njo ne more biti niti edino niti poglavitno sredstvo. Funkcijo širšega organiziranja borbe proti kriminaliteti mora prevzeti preventiva, ki pa bi morala skušati delovati poleg kriminalitet tudi na druge patološke družbene pojave. Socialna in ekomska analiza je skupaj z rezultati analize kriminalitete pokazala nekaj področij, kamor bi bilo treba predvsem usmeriti preventivno dejavnost.

Dovolj pereči so se pokazali problemi, ki bi zahtevali uporabo ekonomskih in socialnih sredstev, torej široke družbene ukrepe. Pri tem pa bi ne smelo iti za bolj ali manj pasivno pomoč, temveč tudi za zavestno angažiranje vseh prizadetih. Takšen program ne bi smel biti enostranski oziroma izoliran in tudi ne kampanjski, temveč bi moral biti organiziran kot dolgotrajna in vsestranska akcija.

Enako pomembna ali morda celo pomembnejša pa bi morala biti sistematična organizacija ukrepov, ki bi bili po eni strani usmerjeni na zvišanje kulturne ravni prebivalcev in s tem na njihove osnovne živiljenjske poglede, mentaliteto in navade. Ti ukrepi bi morali hkrati delovati tudi na preoblikovanje vrednote nasilja v miselnosti ljudi in na odpravljanje te negativne vrednote v medosebnih odnosih med njimi.

Ravno na tem področju pa se zdi, da ima naš gospodarski in družbeno-politični sistem, ki utrujuje in razvija komuno kot skupnost svobodnih proizvajalcev, zelo številne možnosti. Naša praksa se je že doslej lotevala organiziranja številnih dejavnosti, katerih namen je aktivizacija in razvoj pozitivnih in ustvarjalnih človekovih sposobnosti, in prav v te akcije je mogoče vključiti široke in vsestranske preventivne programe.

Z tem seveda niso izčrpante vse možnosti za preventivno dejavnost, niti potrebe zanjo, morda je zanjo začrtana le smer.

Zdi pa se mi, da moram — tudi zato, ker analiza v veliki meri uporablja podatke sodnih spisov in izhaja iz njih — označiti vlogo sodišča in pravosodnih organov sploh v zvezi s problematiko preventivne dejavnosti. Pri tem se ne bi želela zadržati na čisto strokovnem delu pravosodja, rada bi podčrtala le potrebo, da bi se sodišča kot najbolj merodajni pobudnik prevencije morala konkretnje in bolj neposredno angažirati v organih ljudskih odborov, v njihovih svetih, v samoupravnih organih in posameznih organizacijah, skratka povsod tam, kjer je mogoče v namenu široke kriminalne politike mobilizirati splošne družbene in individualne činitelje za borbo proti kriminaliteti.

Problems of Delinquency of Assaults

by Alenka Šelih, LL. D.

The article gives a short survey of author's doctoral thesis and tries to demonstrate above all the methodology of work, gives some more important conclusions, and presents some problems concerning prevention in this field.

Three main problems have been posed:
1. Analysis of assaults in a smaller region;
2. Relation of this delinquency to other phenomena of social life; 3. Possibilities for preventive activities. Two hypotheses have been tested:
1. Could the consumption of alcohol be considered important for genesis of this criminality the analyzed region being a wine-district; 2. Are there any special preventive measures to be introduced.

The analysis was carried out on 91 offences of assaults and their perpetrators having been sentenced in 1957 and 1958. The problems of delinquency have been viewed at in the light of a general sociological and economic analysis of the region.

The first hypothesis has not been proved entirely. Among the analyzed offences one half was committed by intoxicated offenders. If this fact be combined with the impulsive action committed in a passing anger there were only 37% of offences committed in such a way. This would suggest that more serious conflicts among the people are being solved in a violent way which seems to be due to their habits and way of thinking. There seems to exist a certain cult of physical power conditioned by moving of rural population from solitary farms through villages to industrial centers. These findings would suggest preventive measures focused on a progressive change of this cult of violence. Local self-government authorities as well as the courts should be included in such an action. Preventive measures against excessive consumption of alcohol would have, in such a situation, only a partial role in the whole preventive action against the delinquency of assaults.